

V A S S Z É C S E N Y I K É P E S

MÚLTIDÉZŐ

V . É V F O L Y A M , 2 0 1 5 . P Ü N K Ö S D H A V A

FESTŐTELEP A HÁBORÚ IDEJÉN

2 évvel ezelőtt Amerikában meghalt egy magyar származású festőművész Bősze János (1913 Szombathely – 2013 Maryland). Festészetéről már a második világháború előtt Pável Ágoston tudósított a Dunántúli Szemlében. Jaksa István (1894 Budapest – 1982 Szombathely) Képzőművész Körében tanult és a háború végén az Egyesült Államokba emigrált. (Jaksa István restaurálta korábban a szécsenyi templom stációképeit.) Bősze János halála előtt hazalátogatott, megtekintette a Vasvári Békeház Képzőművészeti Gyűjteményét, ahol egykori mesterén kívül volt iskolatársai is láthatóak, és úgy döntött kisebb kollekción adományoz a városnak. Döntését fia, Bősze László, a művész halála után tiszteletben tartva végakarataként, elküldte a képeket Magyarországra. A kibontott művek közt szinte elsőként egy egykor Lipárton készült festmény került elő, a lipárti

templom rég lebontott cinteremfaláról. A témát Jaksa István is megfestette 1944-ben, (Sőt 1921-ben Vaszary János tanítványa, Némethy Béla is, mindkét témával már korábban foglalkozott a Múltidéző.) és mivel 1943-45 között Bősze János, Jaksa István növendéke volt, az ő képe is ugyanekkor készülhetett. A cinteremfalat Jagodics József (1923-1946 Lipárt) is megfestette (sajnos a kép a faluban kallódott el), aki 1944-ben lipárti a Szkok malomban volt molnársegéd. (Jaksa István a Szkok házzal szemben lakott.) Már korábban ismert volt Nagy Józsefnek (1910-1998 Szombathely) az egykori lipárti kovácsműhelyt ábrázoló festménye, mivel Nagy József is Jaksa István tanítványa volt, az ő festménye is 1944 datálható.

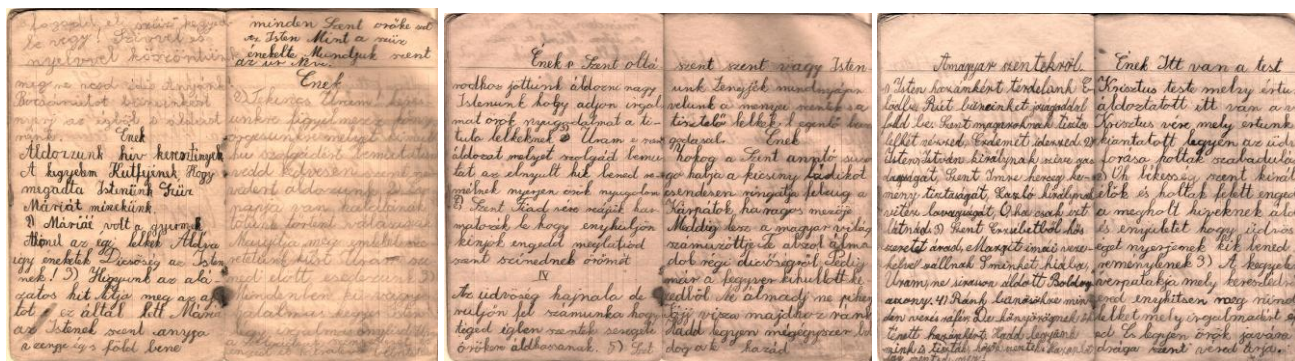

Így rajzolódik ki egy 71 évvel ezelőtti lipárti művésztelep, aminek immár több művét is ismerjük. Egyszerűen arról van szó, hogy Jaksa István kiköltözésével („Ha vasúti csomópont vagy ipari központ közelében van a lakásod – haladéktalanul költözz falura!” /akkori röpcédula szövege, Jaksa István pedig a szombathelyi MÁV házában lakott.) ideiglenesen szünetelt a Képzőművész Kör munkája, illetve Lipártra helyeződött át, tanítványai itt keresték fel mesterüket. Persze ez a kolónia nem volt hivatalos művésztelep, 1944 őszén nem is lehetett az, azonban egy baráti társaság itt festett, itt alkotott a faluban, amibe helyi alkotó is bekapcsolódott, ez mindaddig a Vas megyei művelődéstörténet és művészettörténet számára is ismeretlen volt. Jaksa István festőművész (1926-ban a New Yorki, 1927-ben a Chicagói világiállításon szerepelt műveivel!) pedagógiai tevékenysége mindmáig kellő képen nincs feltárva, mint ahogy ezt épp Bősze János példája is bizonyítja, hisz a tengeren túl

ő egy nagyon jelentős egyházművésznek számított, több templom őrzi keze nyomát szebbnél-szebb üveglakáiban. A Vasvári Nagy Gáspár Kulturális Központban május 16-án nyílik emlékkiállítás, ahol a Lipárton készült festménye is ki lesz állítva. (Képek: Bösze János olajfestménye a lipárti templom cinteremfalával, ugyanez a motívum Jaksa István akvarelljén, Nagy József olajfestménye a lipárti kovácsműhelyről. Jaksa István olajfestménye a Gyöngyös partról, az új Ebergényi kastély parkjáról, és egy akvarellje a lipárti Szokok kastélyról.)

CSERKÉSZ ISTVÁN KÉZZEL ÍRT ÉNEKESKÖNYVE (5)

Az áprilisi számban közölt utolsó fényképen, a félbemaradt énekkel folytatódik a sorozat. „Ének – Isten anyja szűz Mária szent/ olvasókirálynéja százszor/ üdvözlégy Hogy anyánk/ vagy ne feledd el köszö öntésünket/ fogadd el szűz kegyed/ be végy! Szívvel és nyelvvel köszöntünk/ meg ne vesd édes Anyánk!/ Bocsánatot bűneinkért/ nyerj az égből s áldást/ ránk.” „Ének – Áldozunk hiv. keresztények/ A kegyelem Kútfejének, Hogy/ megadta Istenünk Szűz/ Máriát minékünk./

2. Máriáé volt a gyermek/ Akinél az égi lelkek Áldva/ így énekeltek Dicsőség az Isten/ nek! 3. Higyünk az alá-/ zatos hit Nitja meg az aj-/ tot ez által lett Mária/ az Istenek szent anyja/ zengje ég s föld bene/ minden Szent öröke szt/ Az Isten Mint a szűz/ énekelte Mondjuk szent/ az úr neve.” „Ének – Tekincs Uram! Kérés-/ ünkre figyelmezz köny-/ örgésünkre melyet kimul/ hu szolgáláért bemutatunk/ vedd kedvesen szent ne-/ vedért áldozunk 2. Év/ napja van halálának/ túllünk történt válásának/ Manyitja meg emlékét sze-/ retetünk kiért Uram szí-/ ned előtt esedezünk 3./ Mindenben ki vagy/ hatalmas kegyes Isten/ légy irgalmas enyhítsd Uram/ a szolgálóknak szenvedését és / enged el hátralévő büntetést” „Ének – Szent oltá-/ rodhoz jöttünk áldozni nagy/ Istenünk hogy adjon irgal-/ mat örök nyugalommat a ti-/ tula lelkeknek 2. Uram a szent/ áldozat melyet szolgáló bemu-/ tat az elnyult hik beszéd re-/ mélnék nyerjen örök nyugalom/ 3. Szent Fiad vére reájuk har-/ matozék le hogy enyhülön/ kinjok engedd meglátiad/ szent szívédnek örömet/ IV. Az üdvösség hajnala de-/ rüljön fel számukra hogy/ téged égben szentek seregébe/ örökre áldhassanak. 5. Szet/ szent szent vagy Isten-/ urunk Zengjék mindnyájan/ velünk a menyeyi szentek s a/ tisztelő lelkek egenlő buz/ godasal.” „Ének – Zokog a Szent annó suso-/ go habja a kicsiny ládikot/ csendeszen ringatja felzuga a/ Kárpátok haragos mezője/ Meddig lesz a magyar világ/ számuzóttje Te alszol álma-/ dol régi dicsőségről Pedig/ már a fegyver kihullott ke-/ zedből Ne álmoldj ne pihenj/ Jöjj vissza majdhoz ránk/ Hadd legyen még egyszer bol/ dog a te hazád” „A magyar szentekről 1. „Isten hazánkért térdelünk előtted...” (Az ismert éneket itt most nem közöljük.) „Ének – Itt van a test/ Krisztus teste mely értünk/ áldoztatott itt van a vér/ Krisztus vére, mely értünk/ kiontatott legyen az üdv/ forrása holtak szabadulása/ 2. Oh békesség szent király/ élők és holtak felett engedj/ a megholt híveknek éldo.../ és nyihuletet hogy üdvös-/ éget nyerjenek kik bened/ reménylenek 4. A kegyelem/ vérpatakja mely, keresztredől/ ered enyhítsen meg minden/ lelket mely irgalmadért ép/ ed És legyen örök javára/ drága szent véred árja.”

KÉPKOMMENTÁROK (23)

Egy évvel ezelőtt a Múltidéző májusi száma az elsőáldozásokról szólt, Kis József kanonok úr 52 vasszécsenyi lelképásztori évét ölelte fel, illetve mutatta be e szép májusi ünnep kapcsán. Május Szűz Mária, a gyermeki tisztaság és ártatlanság, az elsőáldozások hónapja. Ezúttal Dr. Tóth Jenő 23 vasszécsenyi évét követjük nyomon ugyanilyen szempontból. (Valójában 43

évet töltött a faluban, de ebből 20 évet kántorként, az 56-os forradalomban való részvétele miatt csak nyugdíjas korában vállalhatott papi szolgálatot.) Kis József kanonok úr a Mária Kongregáció kapcsán került közel a fiatalokhoz, Jenő atya pedig

kántorképzés kapcsán, tehát mindketten értettek a gyermeki lélekhez. Ráadásul Jenő atya szalézi szerzetes is volt, nekik külön képességük volt a fiatalság megragadásához, Jenő atya közvetlenségében a rendalapító, Don Bosco példája mérvadó volt. Nagyon szeretett a gyerekek között lenni, a játék, a sport hozzátartozott a hittanórák hatékonyságához. Elsőáldozáskor

a templom is ünneplőbe öltözik, de nem a virágok adják ilyenkor a díszét, hanem az átszellemült gyermekarcok, ekkor értik meg először talán az életükben, hogy Isten megfogható valóság, amely bensőkből képes alakítani minket. Ez a különleges ragyogása az ünnepnek, ez látható a fényképfelvételeken, a csoportképeken, az elsőáldozási közelképeken. Már a templomba való bevonulás is szelíd ünnepélyességet ad az életre szóló eseménynek, a szentmise szertartásába ágyazott megható pillanatok pedig minden gyermek hordozza magában élete végéig, még ha sokan később eltávolodnak ezektől az ideáktól, megtagadják fenségességét, lelki szépségét. (Sajnos nagyon sokan, és nagyon korán, köszönhetően a második pogány kornak, amiben élünk. Az első 150 év a török időkben volt, a második 150 év az újkori liberalizmusok és kommunizmusok korát tölti ki, remélhetőleg ennek is lassan vége szakad. A török hódoltság másfél száz éve ugyanúgy lepusztította Mária országát, mint a mostani anyagelvű pragmatizmus. Lelki elsivárosodásunk már túlhaladta a török korit.)

Jenő atya ez ellen is küzdött a maga módján, a maga eszközeivel. Arról sajnos nem tehetett, hogy az egyháza is meggyöngült, Mindszenty József hercegprímás személye volt az utolsó nagy vértanú hőse ennek a démoni küzdelemnek. (Mindszenty többször is megfordult a településünkön, mint ahogy erről a múltidéző korábban már beszámolt, mivel Kis Józsefnek gimnáziumi és szemináriumi iskolatársa volt, a közösen eltöltött 11 évnek köszönhetően a két „földi” szoros barátságát eredményezte.) 1985-től a tanakajdi filia is Jenő atyához került, majd amikor itt megszűnt az alsó tagozatos

oktatás, rotációban, hol Szécsenyben, hol Lipárton, hol Tanakajdon volt az elsőáldozás. „Csapó Olga néni, mint magyar tanár, és igazán vallásos hívő, végig oktatott az egész iskolában. Sőt előkészítette az elsőáldozókat mindkét faluban.” – írta Jenő atya visszaemlékezéseiben. A millennium évében, 2000-ban tartotta az utolsó elsőáldozást a lipárti templomban, akkor persze ezt senki sem tudta és gondolta. A nyár folyamán Jenő atya beköltözött a szombathelyi szalézi rendházba, helyére új plébánost neveztek ki. A több mint négy évtizedes vasszécsenyi szolgálat nem múlt el nyomtalanul, Jenő atya haláláig

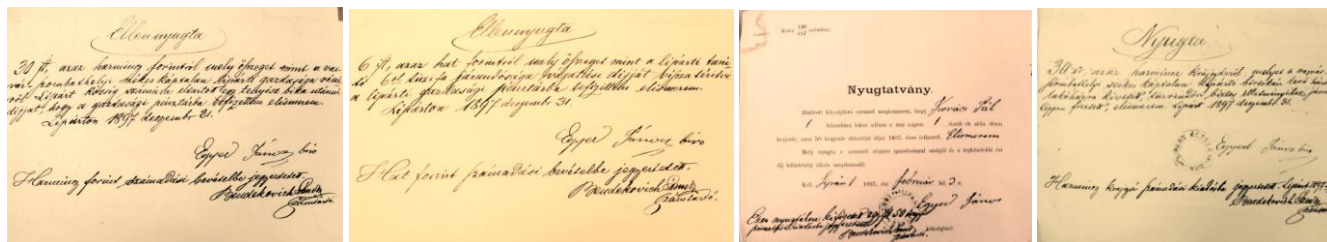

tartotta a kapcsolatot a faluval, egykori híveivel. (Képek: Elsőáldozási csoportképek a 70-es évek végéről, és a 80-as évek elejéről. Gombkötő Sándor elsőáldozó képe. A már felújított szécsenyi templomban elsőáldozási képek a 80-as évek végéről

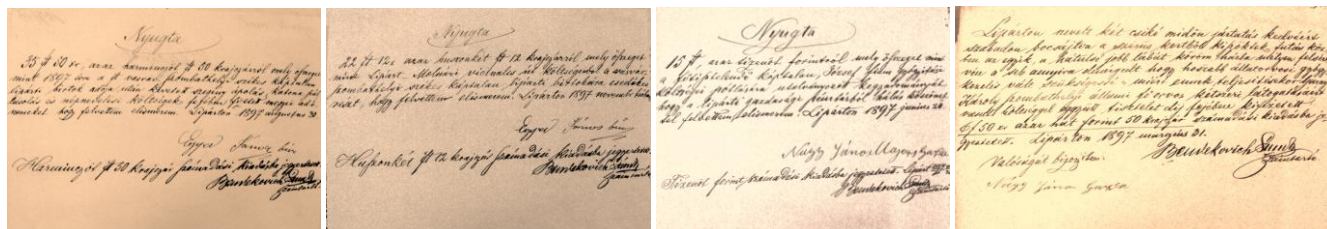
és a 90-es évek elejéről, az elsőáldozók Olga néniével 1992-ben és 93-ban. Az 1995-ös, a 97-es és a 99-es szécsenyi elsőáldozások. Az utolsó, 2000-es lipárti elsőáldozás képei.)

A SZÁMLÁK VILÁGA (9)

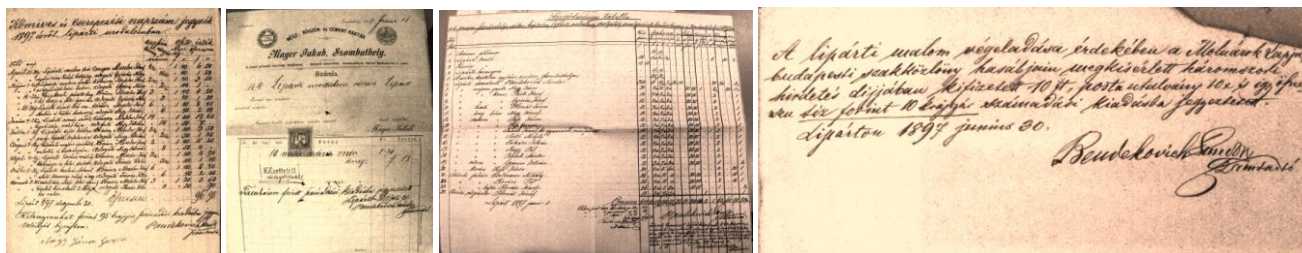
Egy évet lépünk előre a számlák világában és elérkezünk 1897-be. Ismét csak a Káptalan lipárti uradalmának a számlái maradtak meg ebből az évből. Az első számla Lipárt község a káptalan lipárti uradalmában tartott tenyészbika költségeiről tudósít, 30 forint értékben, Egyed János lipárti bíró aláírásával. A következő számla a lipárti kántortanító 6 forint értékű tűzfűza járandóságáról, ismét csak Egyed János aláírásával. A „Nyomatvány” lipárti Kovács Pál 50 krajcáros „ebtartási” díjának befizetését bizonyítja, Lipárt község körpecsétjével és Egyed János bíró aláírásával. A következő „Nyugta” a Káptalan három lipárti lakóházának 30 forintos „tűzrendőri” biztosának ellátmányához való hozzájárulás. A következő nyugta a Káptalan

lipárti birtokának 35 forint 50 krajcáros szegényápolási adójának dokumentuma, Egyed János bíró aláírásával. A következő számla a „Lipárt-Molnári vicinális út” 22 forint 12 krajcáros karbantartási díjának nyugtája, ismét Egyed János bíró tanúsításával. (A számla arról tudósít, hogy a szájhagyományban megmaradt út név a „Vicinális út” valóban használatos volt még a 19. század végén, a 20. század elején.) A következő, 15 forintos nyugta a Káptalan lipárti uradalom majoros gazdájának, Nagy János fiának, Józsefnek gyógykezeléséről ad hírt, Bendekovich Sándor számtartó és Nagy János gazda aláírásaival. (Nagy János megbecsült gazdája volt a lipárti uradalomnak, rengeteg számlát ő jegyzett ellen, ennek ellenére a Káptalan nagyvonalúságát, szociális érzékenységét is bizonyítja.) A következő számla a „Lipárton nevelt két csikó midőn jártatás kedvéért szabadon bocsájtva a szérüs kertből kiszöktek” majd megsérültek, amiért „Garay Károly Szombathelyi állami főorvos” kétszer kilátogatott, a vasúti és gyógykezelési költség így 6 forint 50 krajcárba került. A „Kőműves és Cserepezési” napszámosi jegyzék a Káptalan lipárti uradalmában folyó évi munkákról tudósít. (A tisztí lakban, a molnár lakban, a malmon, a kovácsműhelyen, a major épületeken, a cselédházakon folytak munkálatok.) A szombathelyi Mayer

Jakab számlája „10 méter mázsza” mészről 13 forint értékben. A nyomdai úton előre gyártott számlán 1 krajcáros illetékbélyeg is van. A számla június 11-én kelt. A közölt „Szegődményes tabella” arról tanúskodik, hogy kik tartoztak a Káptalan lipárti uradalmához. Bendekovich Sándor számtartó, Nagy János majoros gazda, Pásti József majoros kocsis, Gyűrűs József majoros kocsis, Horváth János tisztí kocsis, Nagy József öreg béres, Pap János szekeres béres, Kis Ferenc szekeres béres, Tamás József szekeres béres és mezőpásztor, Sütő Mihály szekeres béres, Takáts István szekeres béres, Nagy Pál szekeres béres, Pernek Sándor szekeres béres, Gyűrűs István ostoros béres, és Kis János kovács. Az utolsó számla nagyon érdekes, mivel arról tudósít, hogy már 1897-ben felmerült a lipárti uradalomhoz tartozó malom „végeladása”. Ezért a budapesti „Molnár Lapja” szakközlönyben háromszori meghirdetéses 10 forint 10 krajcárért a Káptalan. (A lipárti uradalomnak sokba került volna a malom technikai korszerűsítése, ezért döntöttek az eladás mellett.)

A következő szám tartalmából: A számlák világa (10), Cserkész István kézzel írt énekeskönyve (6), Képkommentárok (24), Családtörténetek (1).